

LITERĀRĀS VALODAS FUNKCIONĀLIE STILI

- 1. uzdevums.** Tavs uzdevums ir izlasīt trīs tekstus, katram tekstam noteikt valodas funkcionālo stilu!
- 2. uzdevums.** Kad esi izpildījis pirmo uzdevumu, katram tekstam atrodi četras attiecīgā valodas funkcionālā stila pazīmes.

1. teksts

Atskatoties vēsturē, jāpiebilst, ka cilvēku iespējas nokļūt ārpus sava novada bieži vien bija ierobežota, neatlika nekas cits, kā lielāko daļu dzīves pavadīt vienā vietā un diendienā dzirdēt vienu un to pašu valodu, kura iesakņojās konkrētajā teritorijā. Šāda valodas stabilizācija slēgtā teritorijā bija raksturīga dzimtbūšanas laikos. Valodniece Marta Rudzīte norāda, ka ilgstoša noslēgtība sekmēja valodas pārveidošanos, katrā nošķirtajā teritorijā radās atšķirības leksikā, gramatiskajās formās un konstrukcijās, bet visvairāk fonētikā. Ir verbi *rakt* un *best*, kam nozīme vienāda. Braslavas izloksnē verbu *best* vairs nelieto, kaut gan kurmju rakumus sauc par *bēduklīem*; arī mirušos *rok*. Bet Mazsalacā verbam *best* ir nozīme '*apglabāt*', tur mirušos *bēd* [Rudzīte 2005: 16]. Jebkuras valodas pastāvēšanas pamats ir valodas nemītīga attīstība un tās maiņa. Šī atziņa attiecināma arī uz valodas apakšsistēmu – izloksni. Arī izloksnē notiek leksiskas, semantiskas, gramatiskas un fonoloģiskas izmaiņas [Straupeniece 2012: 10].

Īpaši uzmanība jāpievērš precīzam dialektu un izloksņu skaidrojumam, lai skolēnam nejuktu šie divi valodas paveidi. M. Rudzīte skaidro, ka pašu sīkāko kāda novada valodas paveidu sauc par izloksni. Izloksne ir vēsturiski izveidojusies valodas vienība, kam ir savas leksikas, frazeoloģiskas, fonētiskas, morfoloģiskas un sintaktiskas īpatnības, salīdzinājumā gan ar literāro valodu, gan ar citām izloksnēm [Rudzīte 1964: 13].

- Daiļliteratūras valoda
- Populārzinātniskā valoda
- Zinātniskā valoda

2. teksts

Dārznieka dēlēns Ķirsis patlaban sēdēja vārtu staba galā un uzmanīja tēva dārzu, kad pēkšņi ieraudzīja tuvojamies ļauno Ziemeļvēju. It kā uz visu pasauli noskaities, tas brāza, kokus lauздams un izbradādams puķu dobes.

«Ko darīt, kā nosargāt tēva dārzu?» domāja Ķirsis un ātrumā cita nekā nevarēja, kā paņemt akmentiņu un iesviest Ziemeļim bārdā.

- Ak tu man esi tāds palaidnis! - iekliedzās Ziemeļis un sāka tvarstīt puiku. Ķirsis gan šur, gan tur, bet Ziemeļis visur uz pēdām un jau pastiepa ledaino roku, lai sagrābtu zēnu aiz matiem, kad šis ieraudzīja peles alu un mudīgi mudīgi ielīda tajā. Ziemeļis iekaucās aiz dūsmām un, piemīdījis alu, uzpūta tai savu auksto elpu.

- Ho-ho-ho! Tagad tu vairs ārā netiksi! – viņš gaviļēja un aizjoņoja tālāk darīt savus posta darbus.

Dārznieks skuma pēc sava mīlotā dēla un raudāja žēlas asaras. Kad tās krita uz dēla kapa vietas, tur sāka augt koks. Dēla piemiņai dārznieks to nosauca par Ķirsi un kopa un loloja kā acuraugu.

Plāpīgie zvirbuļi izčivināja pa visu pasauli, ka Ķirsis esot tas pats dārznieka dēls. Vārnas to pastāstīja Ziemeļim, un tas nozvērējās Ķirsi izdeldēt. Lai tikai pasakot, kāds viņš izskatoties. Nu, tāds pelēks esot, stāstīja vārnas, tāds pats kā Ķirsis, pelēkos svārciņos. Ziemeļis atkal brāza uz dārzu, bet zīlītes, noklausījušās plāpīgo vārnu nodevību, pavidzināja cita citai ziņu, un tās, kas dzīvoja dārznieka tuvumā, viņam paklīdzināja, lai glābjot Ķirsi no Ziemeļa.

(Anna Sakse)

- Daiļliteratūras valoda
- Populārzinātniskā valoda
- Zinātniskā valoda

3. teksts

Kadiķi (*Juniperus*) — ciprešu dzimtas (*Cupressaceae*) ģints. Ljā savvaļā tikai parastais Δ jeb paeglis (*J. communis*). Sastopams bieži priežu mežos pamežā, izcirtumos, norās, kāpās. Mūžzaļš, parasti divmāju krūms vai 3. lieluma koks ar seklu, plašu sakņu sist. un rievainu stumbru. Miza pelēkbrūna, nolobās sloksnītēm. Vainaga forma mainīga. Lapas (skujas) adatveidīgas (gar. 1—1,5 cm), mieturos pa 3. Putekšņlapas sakopotas mazos, dzeltenos mikrostrombilos, kas attīstās skuju žāklēs; sēklaizmetņi atrodas zaļos, stāvos makrostrombilos pie sēklzvīņu pamata. Zied IV—V. Apputeksnē vējš.

Pēc apputeksnēšanās no sēklaizmetņiem attīstās sēklas. Tām gatavojoties, sēklzvēņš saaug kopā, kļūst sulīgas un ieslēdz sēklas (parasti 3). Izveidojas zaļa čiekuroga (diam. 6—9 mm), kas ienākas nākamā gada X vai pat aiznākamā gadā un tad ir zilganmelna, ar apsarmi. Parastais Δ ir lēnaudzīgs, pacieš vidēju apēnojumu. Koki sasniedz 200 un vairāk gadu vecumu (Ljā vecākie un dižākie Δ ir Rietekļa paeglis Valmieras raj. un Labdzeņu paeglis Talsu raj.). Koksne aromātiska, kodolkoksnes daļa liela, brūngana, aplieva šaura, balta. Čiekurogas izmanto farmācijā. No introducētajām s. kā krāšņumaugu bieži audzē kazaku kadiķi (*J. sabina*). Tas ir klājenisks krūms ar blīvi sazarotu lapotni. Skujas pārsvarā zvīņveidīgas, ar nepatīkamu smaku. Dažviet pāriet savvaļā. Δ pavairo ar spraudņiem vai 2—3 g. stratificētām sēklām.

(*letonika.lv, Meža enciklopēdija*)

- Daiļliteratūras valoda
- Populārzinātniskā valoda
- Zinātniskā valoda

Literārās valodas funkcionālo stilu pazīmes

